

AIŠKINAMASIS RAŠTAS

Dėl LIETUVOS RESPUBLIKOS PERIODINĖS IŠMOKOS IŠMOKĖJIMO ĮSTATYMO Įstatymo projektas

1) Projekto rengimą paskatinusios priežastys, pirminiai jo siūlytojai ir asmenys, dalyvavę rengiant Įstatymo projektą:

Europos bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) kas dvejus metus rengiamoje apžvalgoje „Žvilgsnis į pensijas“ (angl. Pensions at a glance) 2021 m. buvo pastebėta, kad Lietuvoje asmens pensija siekia tik 30,7 proc. buvusio atlyginimo į rankas (pridėjus papildomą kaupimą Lietuvoje šis skaičius padidėja iki 55 proc., tačiau išlieka žemesnis nei daugelyje darbe aptartų valstybių). Tuo tarpu pasirinktose palyginti 8 Europos Sąjungos valstybėse mokamų pensijų dydžiai svyruoja nuo 36,5 proc. buvusio atlyginimo Lenkijoje iki 90,3 proc. buvusio atlyginimo Portugalijoje ar 94 proc. buvusio atlyginimo Vengrijoje. Ir šiose valstybėse, išskyrus Graikiją) yra mokamos skirtingos papildomos kasmetinės išmokos, dar vadinamos 13-ąja ir 14-ąja pensijomis. Šiuo metu tokios išmokos yra skiriamos Austrijoje, Italijoje, Kipre, Lenkijoje, Portugalijoje, Slovakijoje ir Vengrijoje. Analizuojant procesus Lietuvoje fiksuojama, jog bendroji pensijos dalis pagal šių metų indeksavimo koeficientą didėja 8,47 procento, o individualioji dalis, kuri priklauso nuo kiekvieno žmogaus per visą gyvenimą sumokėtų socialinio draudimo įmokų, didėja 12,71 proc. Tuo tarpu jau gruodyje infliacija siekė 10,7 proc. ir buvo viena didžiausių Europos Sąjungoje, kurioje per metus kainos vidutiniškai padidėjo 5,3 proc., o euro zonoje – 5 proc. Statistikos duomenimis Lietuvoje lyginant nuo 2021-02-01 iki 2022-02-01 infliacija siekė 12,2 proc. Metinei infliacijai daugiausia įtakos, be būsto, vandens, elektros, dujų ir kito kuro prekių, ir paslaugų, maisto produktų ir nealkoholinių gėrimų, transporto prekių ir paslaugų kainų padidėjimas“, - pažymima Statistikos departamento pranešime. Akivaizdu, jog esant tokiai situacijai finansinė pagalba senyvo amžiaus asmenims yra itin reikšminga.

2) Parengto projekto tikslai ir uždaviniai:

Projekto tikslas – užtikrinti, kad periodiškai kartą metuose išmokama vienkartinė išmoka suteiktų senyvo amžiaus asmenims, kurių pajamos yra mažesnės už vidutinę socialinio draudimo senatvės pensiją, ir kurių pajamos didėja mažiausiai net ir indeksuojant gaunamas pensijas ar kompensacijas, ir kurie patiria didžiausią skurdą bei socialinę riziką, gautų ne tik itin svarbią finansinę paramą, bet ir dar labiau sutvirtintų solidarumo – vienybės, besiremiančios ir pasireiškiančios bendrais interesais ir tikslais – principą. Siūloma susieti išmokos dydį su senatvės pensijos bendrosios dalies dydžiu ir šalpos pensijos baziniu dydžiu. Toks siūlymas argumentuojamas tuo, jog nuo š. m. sausio 1 d., siekiant labiau padidinti mažiausias pensijas, buvo pakeista bendrosios pensijos dalies apskaičiavimo tvarka, kuria vadovaujantis tie žmonės, kurie yra įgiję būtinajį stažą (turintys 15 metų minimalų stažą), bet neturintys būtino stažo, gaus viso dydžio bendrąją pensijos dalį – 215,09 euro. O šalpos pensijų bazės dydis, su kuriuo susietos visos mokamos šalpos išmokos ir kompensacijos – 150,00 euro.

3) Kaip šiuo metu yra teisiškai reglamentuojami įstatymo projekte aptarti klausimai:

Teisę į periodinę išmoką turi šio įstatymo 1 straipsnio 2 dalyje nurodyti asmenys, turintys minimalųjį pensijų socialinio draudimo stažą, ir šalpos pensijų ir šalpos kompensacijų gavėjai. Teisę į periodinę išmoką įgyja tik tie aukščiau nurodyti asmenys, kurių gaunamos mėnesinės pensijos ar kompensacijos yra mažesnės už vidutinę socialinio draudimo senatvės pensiją, kuri yra nustatoma ir įsigalioja einamųjų metų sausio mėnesio 1 d.

Teisę į šią išmoką įgyja socialinio draudimo senatvės pensininkai, kuriems siūloma mokėti periodinę bazinės pensijos dydžio išmoką. Lietuvos Respublikos socialinio draudimo pensijų įstatymo (toliau – Pensijų įstatymas) 7 straipsnyje nustatyta senatvės pensijos bendrosios dalies dydis, kuris nustatomas pagal bazinės pensijos dydį, atsižvelgiant į asmens įgyto stažo ir būtinąjo stažo santykį, ir apskaičiuojamas euro cento tikslumu pagal formulę $\beta \cdot B$, kurioje: 1) β – asmens įgyto stažo ir būtinąjo stažo, galiojančio teisės gauti senatvės pensiją atsiradimo metais, santykis (Pensijų įstatymo 57 straipsnis), išreiškiamas keturių skaitmenų po kablelio tikslumu. Jeigu asmens įgyto stažo ir būtinąjo stažo, galiojančio teisės gauti senatvės pensiją atsiradimo metais, santykis yra mažesnis už vienetą, laikoma, kad jis lygus vienetui. Jeigu teisė gauti senatvės pensiją atsirado iki 2017 m. gruodžio 31 d., β lygus asmens turimo stažo ir 30 metų santykiui, bet negali būti mažesnis už vienetą. Jeigu taikant Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių nuostatas teisė į senatvės pensiją Lietuvoje nustatoma atsižvelgiant į kitoje valstybėje įgytą stažą, β lygus asmens turimo stažo, už kurį skiriama senatvės pensija Lietuvoje, ir minimaliojo stažo senatvės pensijai (šio įstatymo 16 straipsnio 1 dalis) santykiui; 2) B – tą mėnesį, už kurį mokama pensija, galiojantis bazinės pensijos dydis.

Šalpos senatvės pensijos, šalpos neįgalumo pensijos ir šalpos kompensacijos gavėjai, išmokų dydžiai yra reglamentuoti Lietuvos Respublikos šalpos įstatyme (toliau – Šalpos įstatymas). Šalpos neįgalumo pensijos gavėjai nustatyti Šalpos įstatymo 5 straipsnyje: 1) asmenys, kuriems nustatytas sunkus, vidutinis ar lengvas neįgalumas; 2) asmenys, pripažinti netekusiais 45 procentų ir daugiau darbingumo iki dienos (įskaitytinai), kurią jiems sukanka 24 metai, taip pat asmenys, kurie dėl ligos ar traumos, atsiradusios iki jiems sukako 24 metai, padarinių pripažinti netekusiais 45 procentų ir daugiau darbingumo po 24 metų sukakties dienos, tačiau ne vėliau kaip iki dienos (įskaitytinai), kurią jiems sukanka 26 metai; 3) tėvai (įtėviai), globėjai ar rūpintojai, kurie yra pripažinti netekusiais 60 procentų ir daugiau darbingumo ir kurie ne mažiau kaip 15 metų slaugė namuose neįgaliuosius, kuriems nustatytas specialusis nuolatinės slaugos ar nuolatinės priežiūros (pagalbos) poreikis; 4) motinos, išauginusios penkis ar daugiau vaikų (vaikų mirties atveju – auginusios ne trumpiau kaip 8 metus) ir pripažintos netekusiomis 60 procentų ir daugiau darbingumo; 5) asmenys, pripažinti netekusiais 60 procentų ir daugiau darbingumo (iki 2005 m. liepos 1 d. pripažinti I ar II grupės invalidais), išskyrus asmenis, nurodytus šio straipsnio 2, 3 ir 4 punktuose.

Šalpos senatvės pensijos gavėjai, kaip tai reglamentuota Šalpos įstatymo 7 straipsnyje, yra asmenys, kurie: 1) neturi teisės gauti socialinio draudimo pensijų (kartu su pensijos priemoka), valstybinių pensijų, kompensacijų už ypatingas darbo sąlygas, valstybinių signataro rentų, valstybinių signataro našlių ir našlaičių rentų, rentų buvusiems sportininkams, kompensacinių išmokų profesionaliojo scenos meno įstaigų kūrybiniais darbuotojams ir kitų periodinių pensinio pobūdžio išmokų, mokamų iš Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto ar valstybės biudžeto lėšų, pagal Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymą ir Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymą gaunamų pensijų išmokų, užsienio valstybių pensijų ir kitų periodinių pensinio pobūdžio išmokų (toliau – pensijos ar pensijų išmokos), kurios (jeigu asmuo turi teisę gauti daugiau negu vieną pensiją ar pensijų išmoką – bendra jų suma) yra didesnės arba tokio paties dydžio kaip šalpos neįgalumo pensija arba šalpos senatvės pensija, išskyrus asmenis, kurie kartu su šalpos neįgalumo pensijomis turi teisę gauti socialinio draudimo našlaičių pensijas, socialinio draudimo našlių pensijas, valstybines našlaičių pensijas ar vienišo asmens išmokas; 2) kurie kartu su šalpos pensijomis turi teisę gauti socialinio draudimo našlių pensijas ar vienišo asmens išmokas.

Šalpos kompensacijų gavėjai yra, kaip tai reglamentuota Šalpos įstatymo 12 straipsnyje, 1) tėvai (įtėviai), kurie iki 1995 m. sausio 1 d. ne mažiau kaip 8 metus slaugė namuose vaikus invalidus arba vaikus, pripažintus I ar II grupės invalidais nuo vaikystės arba tapusius I ar II grupės

invalidais iki 18 metų; 2) motinos, kurios iki 1995 m. sausio 1 d. pagimdė penkis ar daugiau vaikų ir išaugino juos iki 8 metų.

Šalpos išmokų dydžiai nustatyti Šalpos įstatymo 8 straipsnyje, šalpos kompensacijų dydžiai – 14 straipsnyje. Nustatytas šalpos pensijos bazės dydis 2022 m. sausio 1 d. yra 150,00 eurų.

4) Kokios numatomos naujos teisinio reglamentavimo nuostatos, naujai reglamentuotų teigiamos savybės ir kokių teigiamų rezultatų laukiama:

Priėmus įstatymo projektą visiems socialinio draudimo senatvės pensijos gavėjams, šalpos senatvės pensijų ir šalpos neįgalumo pensijų bei šalpos kompensacijų gavėjams kartą per metus būtų išmokamas vienkartinis senatvės pensijos bendrosios dalies dydis. Ši išmoka išmokama iki einamųjų metų lapkričio 20 d. Ši data pasirenkama dėl to, jog prasidėjus šildymo sezonui ir artėjant vienai iš svarbiausių metų šventei Šv. Kalėdoms asmenų išlaidos įprastai didėja. Panašiu principu yra mokamos vienkartinės išmokos (13-osios ir 14-osios pensijos) Italijoje, Lenkijoje, Portugalijoje, Vengrijoje.

5) Galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reiktų imtis, kad pasekmių būtų išvengta:

Priėmus teikiamą projektą, neigiamų pasekmių nenumatoma.

6) Kaip įstatymo įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai:

Įstatymo projektas turės teigiamos įtakos verslo sąlygoms ir jų plėtrai.

7) Įstatymo įkorporavimas į teisinę sistemą, kokie šios srities teisės aktai tebegalioja (pateikti šių aktų sąrašą) ir kokius galiojančius teisės aktus būtina pakeisti ar panaikinti, priėmus projektą:

Kitų įstatymų keisti nereikės.

8) Ar įstatymo projektas parengtas laikantis Valstybinės kalbos, Įstatymų ir kitų teisės aktų rengimo tvarkos įstatymų reikalavimų ir atitinka bendrinės lietuvių kalbos normas, o sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamų teisės aktų nustatyta tvarka:

Įstatymo projektas parengtas laikantis Valstybinės kalbos, Įstatymų ir kitų teisės normų rengimo tvarkos įstatymų reikalavimų ir atitinka bendrinės lietuvių kalbos normas, o projekto sąvokas ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka.

9) Ar įstatymo projektas atitinka Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos nuostatas bei Europos Sąjungos dokumentus:

Įstatymo projektas atitinka Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus.

10) Jeigu įstatymui įgyvendinti reikia įstatymų lydimųjų aktų, – kas ir kada juos turėtų parengti, teisės aktų metmenys:

Vyriausybė ar jos įgaliota institucija turės priimti poįstatyminius teisės aktus.

11) Kiek biudžeto lėšų pareikalaus ar leis sutaupyti įstatymo įgyvendinimas (pateikiami įvertinimai artimiausiems metams ir tolesnei atečiai):

Įstatymo projektas pareikalaus apie 200 mln. eurų biudžeto lėšų per pirmuosius galiojimo metus, kitais metais lėšų poreikis gali keistis.

12) Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados:

Įstatymo projekto rengimo metu specialistų vertinimų ir išvadų negauta.

13) Įstatymo projekto autorius ar autorių grupė, įstatymo projekto iniciatoriai: institucija ar piliečių įgalioti atstovai:

Projektą parengė Seimo narės Rimantė Šalaševičiūtė ir Aušrinė Norkienė.

14) Reikšmingi žodžiai, kurių reikia šiam projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant žodžius pagal Europos žodyną *Eurovoc*:

15) „periodinė solidarumo išmoka“, „senatvės pensija“, „šalpos senatvės pensija“, „šalpos neįgalumo pensija“, „šalpos kompensacija“, „senatvės pensijos bazinė dalis“, „šalpos pensijų bazės dydis“.

16) Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai:

Kitų reikalingų pagrindimų ir paaiškinimų nėra.

Teikia

Seimo narės:

Rimantė Šalaševičiūtė

Aušrinė Norkienė